

ODVAHA VOLÁ

Šťěstí přeje statečným

RYAN HOLIDAY

Autor mezinárodních bestsellerů

Klíčem je klid, Nadčasový produkt, Překážka jako cesta
a Stoikův průvodce pro každý den



audiolibrix

ODVAHA VOLÁ

Štěstí přeje statečným
Ryan Holiday

Z originálu *Courage is Calling*
Copyright © 2021 by Ryan Holiday

This edition published by arrangement with Portfolio,
an imprint of Penguin Publishing Group,
a division of Penguin Random House LLC.

Překlad: Jana Zajícová

Autorem českých překladů básní Alfreda Tennysona, Henryho Wadswortha
Longfellowa, Williama Henleyho a Lorda Byrona je Václav Z. J. Pinkava.

www.vzjp.cz/verse.htm

Některé verše laskavě převedl přímo pro potřeby této knihy – děkujeme!

Sazba: Nay Mi

Obálka: Nay Mi

Odpovědná redaktorka: Hana Jarčevská

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod a. s.
Vydalo Nakladatelství Audiolibrix
Makovského 1334/26, Řepy, 163 00 Praha 6
v roce 2023 jako svou 35. publikaci
První vydání

Připomínky: audiolibrix.cz/pripominky
Detail titulu: audiolibrix.cz/odvaha
Objednávky knih: audiolibrix.cz/objednavky

Při diskusi o knize použijte hashtag #odvaha
Knihy je dostupná také jako audiokniha na audiolibrix.cz/odvaha

České vydání © Audiolibrix s. r. o. 2023
Všechna práva vyhrazena
audiolibrix.cz/nakladatelstvi

Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována
za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem
bez písemného souhlasu vydavatele.

ISBN 978-80-88407-51-5 (hardback)
ISBN 978-80-88407-82-9 (epub)
ISBN 978-80-88407-93-5 (pdf)

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Nečekejme, až přijdou jiní a vyzvou nás k velkým činům.
Budme my sami těmi, kdo povedou ostatní na cestě cti.
Dokaž si, že jsi nejodvážnější z kapitánů a že máš na čelnou
pozici větší právo než ti, kteří ji zastávají nyní.

XENOFÓN

OBSAH

Čtyři ctnosti	7
Úvod	11

I. STRACH

Volání, jehož se bojíme	18
Hlavní je se nebát	26
Na strach platí logika	29
Toto je nepřítel	31
Strach má velké oči	33
Jenže co když?	36
Nenechte se odradit obtížemi	39
Zaměřte se na to, co je před vámi	41
Nikdy nezpochybňujte odvahu jiného člověka	44
Podle činů poznáte je	47
Bojíme se věřit	49
Nenechte se zastrašit	52
Není růstu bez skoku	55
Nebojte se rozhodovat	58
Své bezpečí nemůžete klást na první místo	60
Strach vám něco naznačuje	63
Není nic těžšího než být sám sebou	65
Život se odehrává na veřejnosti. Zvykněte si	68
Pro kterou tradici se rozhodnete?	71
Nebojte se požádat o pomoc	73
Když přemůžeme strach	77

II. ODVAHA

Volání, jež vyslyšíme	82
Svět chce vědět	89
Kdo, když ne vy?	91
Příprava jako zdroj odvahy	93
Prostě někde začněte. Prostě něco udělejte	96
Tři, dva, jedna, teď!	98
Říkejte mocným pravdu	100
Buďte tím, kdo rozhoduje	102
Mít svou hlavu není nic špatného	105
Jen několik sekund odvahy	108
Udělejte si z toho zvyk	111
Převezměte iniciativu	114

Trvejte si na svém	116
Odvaha je nakažlivá	119
Musíte přijmout odpovědnost	121
Vždy můžete vzdorovat	123
Šťěstí přeje odvážným	126
Odvaha sloužit své věci	129
Miluj bližního svého	131
Odvaha není zbrkllost	134
Iniciativu nedostanete, musíte se jí chopit	136
Když je násilí řešením	139
Umění sebrat se a odejít	141
Dělejte svou práci	144
Můžete překonat nepřízeň osudu	146
Ať mají proč být na vás pyšní	150
Když překonáme sami sebe	153

III. HEROISMUS

Dělejme více, než se od nás požaduje	158
Účel světí odvahu	165
Odvážnější volbou je nebojovat	168
Půjdete pouští	172
Nezištnost lásky	175
Dopomáhejte ostatním k růstu	178
Není čas váhat	181
Jsme strůjci svého štěstí	184
Nechť je vaše nebojácnost inspirací	186
Kolik jste ochotni zaplatit?	189
Velký otazník	193
Zpátky do údolí	195
Mlčet znamená podílet se na zlu	198
Opovázlivost naděje	201
Spalte bílou vlajku	204
Každého jde zlomit	207
Odvaha je ctnost. Ctnost je odvaha	211
 Doslov	 214
Co si mám přečíst teď?	223
Co když mne zajímají další doporučené knihy?	223
Poděkování	224

ČTYŘI CTNOSTI

Kdysi dávno došel Herkules ke křižovatce. U protínajících se pěšin v hornaté řecké krajině, ve stínu sukovitých borovic se slavný hrdina řeckých bájí poprvé setkal se svým osudem.

Kde nebo kdy přesně to bylo, už nikdo neví. My tento moment známe ze Sókratových příběhů. Vidíme, jak jej zachytilo to nejskvostnější renesanční umění. Herkulovu rodící se energii, vypracované svaly a úzkost tušíme v klasické Bachově kantátě. Kdyby John Adams v roce 1776 prosadil svou, tak by byl Herkules na rozcestí zvěčněn na oficiální pečeti nově založených Spojených států amerických.

Právě na rozcestí totiž Herkules, ještě než si dobyl nehynoucí slávu, než vykonal dvanáct úkolů a než změnil svět, zažil krizi. Velmi reálnou krizi, jaká člověku převrátí život naruby.

Kam měl namířeno? Oč se pokoušel? To je jádro jeho příběhu. Herkules, neznámý, nejistý a osamělý, to nevěděl – stejně jako to neví mnozí z nás.

Na jedné straně rozcestí ležela překrásná bohyně, která ho pokoušela všemožnými lákadly. Vyjímala se tam v přepychovém rouchu a slibovala mu snadný život. Přísahala mu, že již nikdy nezakusí nouzi, neštěstí, strach či bolest a že všechna jeho přání budou splněna, pokud se rozhodne pro ni.

Na druhé straně stála stroze působící bohyně v prostém bílém hábitu. Její nabídka byla střízlivější: neslibovala žádné velké výhody s výjimkou těch, které si Herkules zaslouží tvrdou prací. Dala mu najevo, že ho čeká dlouhá pouť, která nebude prostá obětí a děsivých chvil. Je to však pouť hodná boha. Pout, která z Herkula udělá člověka, jehož z něj chtějí mít jeho předkové.

Stalo se to opravdu?

Pokud je to jen legenda, má nějaký význam?

Ano, má, protože je to příběh o nás.

O našem dilematu. O našich vlastních křižovatkách.

Herkules byl postaven před volbu mezi neřestí a ctností, mezi

snadným a svízelným životem, mezi prošlapanou a nepoznanou cestou. Stejně rozhodnutí musíme činit i my.

Herkules váhal jen chvíli a rozhodl se pro směr, který změnil vše.
Zvolil si ctnost.

Ctnost – *areté* – je slovo, které má staromódní nádech, avšak skrývá se za ním něco velmi prostého a výsostně nadčasového: mravnost a dokonalost ve smyslu fyzickém i duševním.

Ve starověku sestávala ctnost ze čtyř hlavních prvků.

Odvaha.

Umírněnost.

Spravedlivost.

Moudrost.

Marcus Aurelius, filozof na trůně, jim říkal „prubířské kameny dobra“. Milionům lidí jsou povědomé coby kardinální ctnosti, čtyři takřka univerzální ideály, které vyznává křesťanství a i většina západních filozofických směrů, ale neméně úcty se jim dostává v buddhismu, hinduismu a prakticky všech ostatních myšlenkových školách, které si můžete představit. Jak upozorňuje slavný spisovatel C. S. Lewis, „kardinální“ se jim říká nikoli proto, že by byly pojmenovány po některém církevním hodnostáři (kardinálovi), nýbrž proto, že pocházejí z latinského slova *cardo*, což znamená dveřní závěs neboli stěžej.

Jsou to *stěžejní* hodnoty. Hodnoty, na kterých jsou zavěšeny dveře k dobrému životu.

Tyto hodnoty jsou také námětem této knihy a celé série.

Čtyři knihy o čtyřech ctnostech.¹

A všechny mají jeden cíl: pomoci vám zvolit správně.

Odvaha, statečnost, síla ducha, čest, oběť...

Umírněnost, střídmost, sebekázeň, rovnováha, chladná hlava...

Spravedlivost, poctivost, služba, pospolitost, dobro, laskavost...

Moudrost, znalost, vzdělání, pravda, sebereflexe, mír...

Právě v těchto hodnotách spočívá klíč k životu naplněnému ctí, slávou a *příkladností* ve všech smyslech těchto slov. John Steinbeck je velmi výstižně popsal jako charakterové vlastnosti, jež jsou příjemné

¹ Toto je první kniha ze série.

a žádoucí pro svého nositele a umožňují mu vykonávat činy, na které může být hrdý a v nichž může nacházet uspokojení.

Nesejde na tom, zda jste muž, či žena. Zda překypujete fyzickou silou, či jste až bolestně plaší. Zda jste obdařeni genialitou, či jen průměrnou inteligencí. Ctnost je univerzální imperativ.

Tyto ctnosti jsou propojené a neodlučitelné, ale přesto je každá z nich naprosto svébytná. Jednat správně téměř vždy vyžaduje odvahu. Disciplíny nedocílí ten, komu chybí moudrost k tomu, aby zvolil, co za to stojí. A jaký smysl má odvaha, pokud není využita pro spravedlivou věc? K čemu je moudrost, když nám nepomůže k větší skromnosti?

Sever, jih, východ, západ – čtyři ctnosti jsou jako čtyři světové strany, a tak nám jsou svého druhu kompasem. Vedou nás a ukazují nám, kde jsme a kde je pravda.

Aristotelés popsal ctnost jako druh řemesla, ve kterém se musíme zdokonalovat stejně jako v libovolné profesi či dovednosti. „Stavitele z nás dělá stavění a harfenisty z nás dělá hra na harfu,“ píše. „Spravedlivými se obdobně stáváme, když konáme spravedlivě, umírněnými, když konáme umírněně, a odvážnými, když konáme odvážně.“

Ctnost je něco, co *děláme*. Něco, co si volíme.

Nikoli jen jednou, protože Herkulovo rozcestí nebylo výjimečnou událostí. Je to každodenní výzva a my se před ní ocitáme neustále a opakovaně. Zachováme se nezištně, či sobecky? Budeme stateční, či ustrašení? Silní, nebo slabí? Moudří, nebo hloupí? Rozvineme si dobrý návyk, nebo špatný? Zvolíme si odvahu, nebo zbabělost? Blaženost nevědomí, nebo těžkosti spojené s novou myšlenkou?

Zůstaneme, jak jsme, nebo vyrosteme?

Budeme se ubírat po snadné cestě, nebo po té složité?

Žádný čin v tomto životě není tak nemožný,
že bys jej nemohl zvládnout. Celý svůj život
bys měl žít jako hrdinský čin.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

ÚVOD

Ničeho na si snad nepovažujeme tolik jako odvahy, a přitom je to tak nedostatkové zboží.

Je v tom logika? Je to tím, že si ceníme toho, co je vzácné?

Možná.

Jenže odvaha, první ze čtyř kardinálních ctností, není drahokam. Není to diamant, výsledek procesu táhnoucího se po miliardy let. Není to ropa, kterou musíme vytěžit ze země. To jsou konečné zdroje, které náhodně přiděluje štěstěna nebo které jsou dostupné jen někomu.

Ne. Je to něco mnohem jednoduššího. Je to obnovitelné. Nachází se to v každém z nás, kdekoli jsme. Jsme schopni provádět to bez velké přípravy. V drobnostech i ve velkých věcech. Fyzicky i morálně.

Nabízejí se nám k tomu neomezené příležitosti, den co den. V práci, doma, všude.

A přesto je to tak vzácné. Proč?

Protože se bojíme. Protože nevystupovat z davu je snazší. Protože se právě zabýváme něčím jiným a *zrovna teď se nám to nehodí*. „Nejsem voják,“ říkáme, jako by boj na bitevním poli byl jedinou formou odvahy, kterou svět potřebuje.

Raději hrajeme na jistotu. Já a hrdina? To zní sebestředně a také absurdně. Přenecháme to někomu jinému, někomu, kdo je k tomu povolanejší a lépe vycvičený. Někomu, kdo nemá zase tolik co ztratit.

Je to pochopitelné, ba i logické.

Když tak ale bude uvažovat každý, jak to dopadne?

„Je třeba připomínat,“ zeptal se ruský spisovatel a disident Alexander Solženicyn, „že úpadek odvahy se vždy považoval za začátek a předzvěst konce?“

A naopak, ty nejskvostnější momenty v historii lidstva – ať už je to přistání na Měsíci, boj za lidská práva, závěrečná řeč u Thermopyl nebo renesanční umění – mají něco společného: statečnost obyčejných mužů a žen. Lidí, kteří udělali, co bylo třeba. Lidí, kteří si řekli: „Když ne já, kdo tedy?“

Odvaha je zkrátka odvaha!

Dlouhodobě panuje přesvědčení, že existují dva druhy odvahy: fyzická a ta morální.

Fyzickou odvahu předvádí rytíř jedoucí do bitvy. Hasič vbíhající do hořící budovy. Badatel vydávající se navzdory nepřízni živlů do arktického prostředí.

Morální odvahu prokazuje ten, kdo se nezalekne a klepne přes prsty mocné a vlivné. Ten, kdo říká pravdu, kterou se ostatní bojí vyslovit. Ten, kdo se pustí do podnikání, ačkoli má nevalné vyhlídky.

Válečnická odvaha vojáka a mentální odvaha vědce.

Člověk však nemusí být filozof, aby dospěl k závěru, že je to totéž.

Neexistují dva druhy odvahy, nýbrž jen jeden. Ten druh odvahy, kdy dáte v sázku vše, ať už v doslovném, či přeneseném smyslu slova.

Odvaha je riziko. Je to oběť,

... závazek,

... vytrvalost,

... pravda,

... odhodlání.

Když děláte něco, co ostatní nemohou nebo nechtějí dělat. Když děláte něco, o čem si ostatní lidé myslí, že to nezvládnou nebo že byste to neměli dělat. Když musíte *něčemu* nebo *někomu* vzdorovat, jinak to není odvaha.

Definovat odvahu je ale přesto složité. Poznáme ji sice, když ji pozorujeme, ale zachytit ji *slovy* je nesnadné. Proto také tato kniha se nesestává z definic. Odvaha je vzácnější než drahý kámen a my ji musíme probádat z mnoha úhlů. Podrobíme-li zkoumání její součásti, zářezy, dokonalost i vady, porozumíme, jakou hodnotu má celek. Každá z těchto perspektiv nás posune o kousek dále k pochopení.

Neděláme to ale proto, abychom pochopili ctnost v abstraktním smyslu slova. Každý z nás stojí před svým vlastním herkulovským rozcestím. Možná jsme byli zvoleni do veřejné funkce. Možná jsme si všimli něčeho nepatřičného v práci. Možná jsme rodiče, kteří se snaží

vychovat z dětí slušné lidi v ztřeštěném světě plném nástrah. Možná jsme vědci, kteří si jdou za kontroverzí či neotřelou myšlenkou. Možná sníme o rozjezdu podnikání. Možná jsme pěšáci v předvečer bitvy. Nebo atleti, kteří se snaží posunout meze lidských možností.

Tyto situace volají po kuráži. Po nefalšované kuráži.

Ted' hned. Budeme ji mít? Zvedneme vyzvánějící telefon?

„V životě každého z nás,“ řekl údajně Winston Churchill, „někdy přijde ten zvláštní moment, kdy nám osud zaklepe na rameno a nabídne nám příležitost udělat něco nevšedního, k čemu máme vlohy a co můžeme udělat jen my. Jaká tragédie to je, když nás tento moment zastihne nepřipravené nebo nekvalifikované pro to, co mohlo být naší hvězdnou hodinou!“

Přesněji je říci, že v životě přichází *mnoho* takových momentů, mnoho takových poklepání na rameno.

Churchill si musel protrpět složité dětství s odměřenými rodiči. Potřeboval odvalu na to, aby si přestal brát k srdci slova učitelů, kteří ho měli za nekňubu. Na to, aby v mládí vyrazil do války jako válečný korespondent a aby zvládl dramatický útěk poté, co padl do zajetí. Musel mít pro strach uděláno, když se rozhodl kandidovat ve volbách. Když vydal knihu. Když změnil stranickou příslušnost. Když se během 1. světové války vrátil do armády. Strávil tvrdé roky v politickém limbu, když se veřejné mínění obrátilo proti němu. Pak se k moci dostal Hitler a Churchill se v hodině z těch nejhvězdnějších postavil proti němu. Potřeboval odvahu, když byl následně bez projevů vděku odstaven na druhou kolej a znovu se zmítal v politickém vakuu. Potřeboval ji, když se pak znovu vrátil na výsluní. Když se ve stáří začal věnovat malování a ukázal své dílo světu. Když zvedl hlas proti Stalinovi a železně opo- ně – a tak bychom mohli pokračovat.

Přišly během této cesty chvíle, kdy se snad Churchillovi odvahy nedostávalo? Kdy chyboval? Kdy nevyužil příležitostí, jež se nabízely? Bez jakýchkoli pochybností ano. Dívejme se však na okamžiky jeho statečnosti a zkusme se z nich něco naučit, místo abychom si selháními jiných lidí omlouvali ta svá.

Životem každého velikána se vinou ta samá témata. Můžeme tak určit stěžejní okamžik odvahy, ale i spoustu těch drobných. Rosa Parksová projevila odvahu, když odmítla uvolnit sedadlo v autobuse bělochovi, ale toutéž odvahou bylo prošpikováno předchozích *čtyřicet dva let*, které na americkém Jihu prožila v kůži černošské ženy, aniž trčila naději, aniž zahořkla. Statečnost, již projevila, když svůj boj proti segregáčním zákonům dovedla před soud, byla dalším pokračováním statečnosti, která ji v roce 1943 přivedla do řad Národní asociace pro podporu etnických menšin, kde neskrývaně pracovala jako sekretářka. Statečnosti, kterou prokázala v roce 1945, když v Alabamě docílila zápisu do seznamu voličů.

Historie je příběh psaný krví, potem a slzami a tichá vytrvalost odvážných lidí jí propůjčuje věčnost.

Lidé, kteří povstali (nebo zasedli)...

Lidé, kteří bojovali...

Lidé, kteří riskovali...

Lidé, kteří hovořili...

Lidé, kteří se pokusili...

Lidé, kteří zkontrolovali svůj strach, jednali s odvahou a někdy se nakrátko dostali do vyšší sféry existence – vstoupili do síně hrdinů jako zasloužilí soupeřníci těch, kteří se vyznamenali před nimi.

Odvaha každého z nás volá jiným způsobem, v jiném čase a jinou formou. V každém případě však přichází zevnitř.

V první řadě se po nás chce, abychom se oprostili od strachu a zbabělosti. Následně musíme projevit statečnost tváří v tvář živlům, pravděpodobnosti či svým omezením. A na závěr jsme vyzváni k hrdinskému činu. Může to být jeden jediný skvostný moment, kdy se po nás chce, abychom něco vykonali pro někoho jiného.

Ať už slyšíte jakékoli volání, důležité je, abyste odpověděli. Abyste vystoupili z řady.

V ošklivém světě má odvaha svůj půvab. Umožňuje krásným věcem, aby existovaly. Je snad někde napsáno, že musí být tak vzácná? Tuto knihu jste otevřeli, protože víte, že nemusí.

Za tímto místem zloby, slz,
tyčí se, čeká stinný děs,
navzdory hrozbě roků, skrz,
jsem tu a budu, ani třes.

WILLIAM ERNEST HENLEY

I. Strach

Jaké síly stojí vlastně odvaze v cestě? Jak je možné, že něco tak cenného je tak vzácné? Co nám vlastně brání v tom, abychom udělali, co můžeme a máme? Strach. *Phobos*. Je nemožné porazit nepřítele, kterému nerozumíte, a strach – ve všech svých formách od čirého děsu přes apatii a nenávist až po snahu nevyčnít – je nepřítelem odvahy. *Suádíme bitvu se strachem*. A tak musíme strach studovat, přijít mu na kloub, popasovat se s jeho příčinami a symptomy. Právě proto stavěli Sparťané chrámy zasvěcené strachu. Aby si jej udrželi poblíž. Aby vnímali jeho sílu. Aby jej dokázali odrazit. Ani stateční lidé nejsou prosti strachu (to není nikdo). Pozoruhodné na nich je to, že jej dokážou překonat a zvládnout. Bez této schopnosti je velikost nemyslitelná. O zbabělcích se ale nepíše. Nic si o nich nepamätujeme. A za nic je neobdivujeme. Jmenujte alespoň jeden pozitivní čin, který nevyžadoval přinejmenším několik krušných sekund odvahy. Chceme-li tedy být velcí, musíme se nejdříve naučit porazit strach, nebo se nad něj alespoň v osudových chvílích povznést.

VOLÁNÍ, JEHOŽ SE BOJÍME

Když ještě o životě nevěděla zhora nic, byla Florence Nightingalová nebojácna. Z jejího raného dětství se zachoval obrázek, který namalovala její teta. Florence, tehdy asi čtyřletá, je na něm zachycena se svou sestrou a matkou.

Její starší sestra se drží matky za ruku jako klíště, zatímco malá Florence si to štrádaje samostatně a vyzařuje tu úžasnou, nevinnou sebedůvěru, kterou některé děti mají. Nepotřebuje pocít jistoty. Je jí jedno, co si kdo myslí. Je kolem ní svět, ve kterém se toho dá tolik vidět a objevovat.

Tato samostatnost jí ale bohužel nevydržela.

Možná, že jí někdo řekl, že svět je nebezpečné místo. Možná ji dusil nerozpoznatelný, ale přesto drtivý duch její doby, který velel, že dívky se mají chovat jistým způsobem. Nebo to byl snad luxus spojený s jejím privilegovaným postavením, který otupil její povědomí o tom, co všechno může dokázat?

Všichni jsme již tak či onak vedli tuto konverzaci, v níž se na nás někdo dospělý – jakkoli to mohl myslet dobře – dopustil ukrutné nespravedlnosti a propíchl nám naši malou bublinu. Dospělí si myslí, že tak děti připravují na budoucnost, ale ve skutečnosti jim jen vnucují své obavy a svá vlastní omezení.

Jak nedozírnou cenu za to platíme! A jak při tom svět přichází o odvahu!

Nechybělo mnoho a stejný osud stihl i Florence Nightingalovou.

Dne 7. února 1837, když jí bylo šestnáct, přišlo to, čemu si později zvykla říkat „volání“.

Jaké volání? K čemu ji nabádalo? A jak?

Ona sama cítila jen to, že k ní hovoří záhadný hlas shora, který jí vnukl vědomí, že se od ní něco očekává, že má *sloužit*, že si má zvolit jinou cestu než život své zámožné, zahálčivé rodiny. Něco jiného než některou ze svazujících, nenaplňujících rolí, které byly určeny ženám její doby.

„Někde uvnitř slyšíme *hlas...*“, řekl Pat Tillman, když uvažoval o tom, že pověsí na hřebík kariéru profesionálního hráče amerického fotbalu a vstoupí do elitní armádní jednotky Army Rangers. „Náš hlas nás vede směrem k osobě, kterou se chceme stát, ale je na nás, zda se jím chceme řídit. Většinou jsme vedeni předvídatelným, zřejmým a zdánlivě pozitivním směrem. Příležitostně se ale před námi otevře zcela jiná cesta.“

Možná si myslíte, že statečná dívka jako Florence Nightingalová byla připravena tomu hlasu naslouchat, jenže ona – stejně jako mnozí z nás – přejala postoje své doby a byla ustrašenou adolescentkou, která si vůbec nedokázala představit, že by se odchýlila od životní dráhy svých rodičů.

„Měli velký venkovský dům v Derbyshire,“ napsal ve svém klasickém díle o životě předních osobností viktoriánské Anglie spisovatel Lytton Strachey, „a k tomu jeden další v New Forest. Když pobývali v Londýně, bydleli v hotelích v luxusní čtvrti Mayfair a byli zváni na ty nejvybranější večírky. Při výletech na evropský kontinent absolvovali kromobyčejný počet návštěv italské opery a bylo jim dopřáno spatřit spoustu pařížských celebrit. Jelikož Florence vyrostla v takovém přepychu, dalo by se předpokládat, že jej bude chovat v patřičné úctě a bude konat svou povinnost v souladu s Božím plánem. Jinak řečeno že se po náležitém počtu tanců a večírků provdá za muže považovaného za dobrou partii a že spolu budou žít, dokud neumřou.“

Osm let dlelo ono volání v zákoutích mysli mladé Florence jako pověstný slon v místnosti, na kterého je lepší nemyslet. Stále častěji ji pronásledoval neurčitý pocit, že ve viktoriánském světě je cosi shnilého. Očekávaná délka života při narození dosahovala sotva čtyřiceti let. V mnoha městech umírali pacienti ošetřovaní v nemocnici častěji než ti, kterým se péče dostávalo doma. Během krymské války, v níž se Florence Nightingalová později vyznamenala, se válečná zranění stala osudná zhruba jen osmnácti stovkám ze sta tisíc zúčastněných britských vojáků. Více než *šestnáct tisíc* jich zemřelo na nemoci a dalších *třináct tisíc* pak ztratilo bojeschopnost. Životní podmínky byly úděsné

dokonce i v mírových časech – a narukovat do armády byl vysloveně hazard se životem. „To už byste rovnou mohli každý rok vzít 1 100 mužů a postřílet je v Salisburské nížině,“ řekla jednou Florence důstojníkům.

Situace byla naléhavá a počet mrtvých mužů rostl do závratných výšin, ale strach byl silnější.

Někdo přece musí opečovávat porcelán, napsal Strachey. Otec očekával, že mu Florence bude předčítat. Musela si vybrat ženicha. Bylo třeba s ostatními probírat nejnovější klevety. Nebylo nic na práci – a to také bylo vše, co směla žena ze zámožných kruhů dělat: *nic*.

Pod tíhou tohoto banálního tlaku Florence své volání ignorovala, protože se bála, že by způsobila rozruch ve vznešené společnosti. Jistě, tu a tam pečovala o nemocné sousedy. Četla knihy. Setkávala se se zajímavými lidmi, jako byla Elizabeth Blackwellová, vůbec první žena, která se stala lékařkou. Když jí pak v pětadvaceti letech nabídl, aby pracovala jako dobrovolnice v nemocnici v Salisbury, nevzpouzela se, když jí to matka rázně zadržela. Práce v nemocnici? To už ať se dcera raději stane prostitutkou!

Po osmi letech potlačování se volání ozvalo znovu. Tentokrát byl hlas naléhavější: *Dovolíš, aby ti reputace znemožnila pracovat pro dobrou věc?* Přesně toho se Florence bála: Co řeknou lidé? Cožpak si to může rozházet s rodinou, která si přeje mít ji poblíž? Má se z dívky z vyšších tříd stát *zdravotní sestrou*? Má si zvolit povolání, o kterém prakticky nic neví – a které v devatenáctém století ani pořádně neexistovalo? Může udělat něco, co se pro ženy nepatří? Může v tom uspět?

Bála se moc, stejně jako se bojí každý člověk, když se vydává na neprobádané území, když se chystá od základů překopat svůj život, aby udělal něco nového nebo odlišného. Když vám každý říká, že dopadnete špatně a že jste pomýlení, cožpak to můžete ignorovat? Je to trýznivý paradox: musíte být blázen, pokud lidem nenasloucháte, když vám tvrdí, že jste blázen.

A co když se ve vás snaží vyvolat pocit viny? Když se vás snaží vytrestat? Co když se bojíte, že lidi kolem sebe zlamete? V takové situaci byla i Florence Nightingalová. Její rodiče si její ambice vykládali

jako odsudek svých vlastních nulových ambicí. Její matka plakala, že si dcera utrhne ostudu, zatímco otec soptil, že je rozmazlená a nevděčná.

Florence si tyto bolestné lži brala k srdci. Jednou se obrátila na Samuela Gridleyho Howe, lékaře a manžela Julie Ward Howeové, která složila vlasteneckou píseň *Glory, Glory Hallelujah*, s touto otázkou: „Pane Howe, myslíte, že by pro mladou Angličanku bylo nevhodné a nepatřičné, aby se věnovala dobročinné práci v nemocnicích? Myslíte, že je to příšerný nápad?“ Z jejích otázek přímo čouhají dobové předsudky. *Nevhodné. Nepatřičné. Příšerné.*

Byla rozpolcená – chtěla od svého okolí, aby jí dovolilo jít za svým snem, nebo spíš aby jí dovolilo nechat jej nenaplněný? „Má drahá slečno Florence,“ odepsal Howe, „bylo by to neobvyklé a v Anglii platí vše, co je neobvyklé, za nevhodné, ale já sám vám radím takto: jen do toho, pokud cítíte, že tento způsob života je vaším posláním. Řiďte se tím, co vás inspiruje, a zjistíte, že na konání povinnosti ve prospěch ostatních není nic nepatřičného či neženského. Zvolte si a jděte si za tím, ať už vás toto rozhodnutí zavede kamkoli.“

Jenže strachu z toho, že bude divná, že přijdou další výhrůžky a obviňování, se Florence nezbavila. Všechny okolnosti jako by spojily síly, aby ji udržely doma, aby jí nedovolily vyjet ze zaběhnutých kolejí. A jako obvykle to fungovalo – navzdory výslovnému povzbuzení od člověka, jemuž Florence důvěřovala.

„Jaká vražednice jsem, když narušuji jejich štěstí?“ zapsala si Florence do deníčku. „Jak si osobuji právo domnívat se, že jejich život pro mne není dost dobrý?“ Doma s ní už skoro nemluvili: „Chovali se ke mně, jako bych právě spáchala zločin.“ Tato taktika fungovala celé roky. „Florence v sobě měla schopnost prosadit se,“ napsal její životopisec Cecil Woodham-Smith, „ale neudělala to. Okovy, kterými byla spoutána, nebyly pevnější než stéblo slámy, ale ona je nerozbila.“

Florence v tomto nebyla žádná výjimka – tak to ve čtyřicátých letech devatenáctého století chodilo a chodí to tak i teď. Vždyť jak vypadá základní dějové schéma hrdinských příběhů? Hrdina slyší volání a *odmítne mu naslouchat*. Protože je to příliš těžké a příliš děsivé.

Protože ten hlas si zjevně vybral nesprávného člověka. Tento monolog se sebou vedla i Florence Nightingalová. A nebyl krátký: trval celých *šestnáct let*.

Takto s námi cvičí strach. Znemožňuje nám naplnit náš osud. Brzdí nás. Znehybňuje nás. Dává nám milion důvodů, proč něco dělat. Nebo nedělat.

„Jak málo toho lze udělat pod příkrovem strachu,“ napsala později Florence Nightingalová. Převážná část prvních tří desetiletí jejího života toho byla důkazem. Věděla však také, že kdysi dávno se jejím životem mihla chvilka, kdy se nebála. Bylo třeba, aby uchopila sílu, která v ní dříme, aby rozevřela křídla a vyslyšela volání.

Byl to velmi opovážlivý skok. Vzdát se života v bavlnci. Postavit se společenským konvencím a nedat na změt' pochyb a požadavků. Samozřejmě že ji to drželo při zemi, stejně jako to drží při zemi tolik z nás. Jednoho dne si ale Florence Nightingalová řekla dost, o dva týdny později se nadechla a skočila.

„Nesmím od nich očekávat soucit či pomoc,“ napsala o svém rozhodnutí jít si svou cestou. „Musím si *vzít* pár věcí, ale co nejméně, abych nějak přežila. Musím si je *vzít*, protože oni mi je nedají.“

Rok se s rokem sešel a Florence měla plné ruce práce se zakládáním nemocnic pro raněné vojáky na Krymu. Panovaly tam ovšem příšerné podmínky. Muži umírali na chodbách budov a na lodních palubách, protože se nedostávalo lůžek. Potkani jim kradli jídlo přímo z talířů. Pacienti se tísnili v mrazivých místnostech bez oblečení a někteří strávili poslední chvíle svého pozemského života zcela nazí. Příděly jídla nedostačovaly a tamní lékaři byli nekompetentní. Marast, před kterým se ji rodiče tolik snažili ochránit, teď na Florence číhal na každém kroku. Bylo to tak příšerné, že to dokázalo odradit i ty nejsmělejší státní úředníky.

„Docela dobře jsem znala ta nejnuznější obydlí v chudých čtvrtích většiny evropských metropolí, ale nikdy jsem nezažila atmosféru, která by se dala srovnat s nočními poměry ve vojenském lazaretu ve Scutari,“ vzpomínala. V té době už nebylo po strachu ani památky